

NAUCZYCIELE PUSZCZY ZIELONEJ O EDUKACJI REGIONALNEJ

TEACHERS FOREST GREEN ON EDUCATION WAS TO GIVE REGIONAL

„Kto będzie kochał zakątek swój, ten Ojczyznę
całą również będzie miłował...”

Adam Chętnik

Wprowadzenie

Termin „edukacja regionalna” w encyklopediach¹ pojawił się po raz pierwszy w 1999 roku w wydaniu multimedialnym *Nowej encyklopedii powszechnej* oraz w 2002 roku w *Wielkiej encyklopedii PWN*, w której czytamy: „Edukacja regionalna to koncepcja pedagogiczna podkreślająca dydaktyczne znaczenie lokalnego dziedzictwa kulturowego, jako niezbędnego elementu tożsamości jednostkowej i społecznej; jej głównymi celami są: rozwijanie wiedzy o kulturze własnego regionu i jej związkach z kulturą narodową i europejską; ugruntowanie poczucia tożsamości narodowej przez rozwój tożsamości regionalnej; rozwijanie wiedzy o historii regionu w powiązaniu z tradycjami własnej rodziny”².

Zgodnie z rozporządzeniem Ministerstwa Edukacji Narodowej z dnia 15 lutego 1999 roku w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego i kształcenia ogólnego edukacja regionalna została wprowadzona do szkół podstawowych i gimnazjum³.

* dr nauk humanistycznych, Akademia Humanistyczna w Pułtusku

¹ P. Petrykowski, *Edukacja regionalna, problemy podstawowe i otwarte*, Uniwersytet Mikołaja Kopernika, Toruń 2003, s. 9–12.

² *Wielka encyklopedia PWN*, t. 8, Warszawa 2002, s. 42.

³ E. Repsch i in., *Ministerstwo Edukacji Narodowej o edukacji regionalnej – dziedzictwie kulturowym w regionie*, Warszawa 2000, s. 29.

Tabela 1. Cele edukacji regionalnej dla szkoły podstawowej i gimnazjum

Edukacja regionalna	Szkoła podstawowa	Gimnazjum
CELE EDUKACYJNE	<ol style="list-style-type: none"> 1. Poznanie najbliższego środowiska i specyfiki swojego regionu. 2. Rozwijanie wartości rodzinnych związanych z wartościami kulturowymi wspólnoty lokalnej. 3. Rozwój postaw patriotycznych związanych z tożsamością kultury regionalnej. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Rozwijanie wiedzy o kulturze własnego regionu i jej związkach z kulturą narodową. 2. Kontakt ze środowiskiem lokalnym i regionalnym w celu wytworzenia bliskich więzi i zrozumienia różnorodnych przynależności człowieka. 3. Ugruntowanie poczucia tożsamości narodowej przez rozwój tożsamości regionalnej. 4. Rozwijanie wiedzy o historii regionu w powiązaniu z tradycjami własnej rodziny.

Źródło: opracowanie własne na podstawie: E. Repsch i in., Ministerstwo Edukacji Narodowej o edukacji regionalnej – dziedzictwie kulturowym w regionie, Biblioteczka Reformy nr 24, MEN, Warszawa 2000, s. 29–31.

Zagadnienia metodologiczne

Celem prowadzonych badań było poznanie i zaprezentowanie opinii nauczycieli z terenu Puszczy Zielonej na temat edukacji regionalnej. Aby ten cel zrealizować, sformułowano trzy podstawowe pytania badawcze:

- Czy i jak często nauczyciele poszczególnych etapów kształcenia szkoły podstawowej i gimnazjum realizują treści z zakresu edukacji regionalnej?
- Przy użyciu jakich metod pracy nauczyciele najczęściej prowadzą zajęcia z zakresu edukacji regionalnej?
- Czy edukacja regionalna wpływa na rozwój postaw patriotycznych związanych z tożsamością kultury regionalnej?

Badaniami objęto 261 nauczycieli zatrudnionych w szkołach na terenie Puszczy Zielonej, z czego 125 osób to nauczyciele szkół podstawowych, 126 zaś to nauczyciele gimnazjum. Największą grupę wśród wszystkich badanych respondentów (35%) stanowili nauczyciele ze stażem pracy powyżej 20 lat, najmniejszą (19%) ze stażem do 5 lat. Większość badanych respondentów (56,7%) posiada wykształcenie wyższe zawodowe, w wielu przypadkach uzupełnione różnego rodzaju wykształceniem kierunkowym. Pozostali nauczyciele posiadają wykształcenie wyższe magisterskie.

Wybór Puszczy Zielonej jako przykładowego regionu Polski dla rozpatrywania tematu edukacji regionalnej nie jest przypadkowy, chociażby z uwagi na fakt, że jest to jeden z tych regionów kraju, który posiada własny klimat i tożsamość, ma

własną tradycję i kulturę ludową, które stanowią wartość nadrzędną, a wychowanie w ich duchu nabiera we współczesnym świecie coraz większego znaczenia.

Głównym narzędziem badawczym był kwestionariusz ankiety składający się z sześciu pytań o charakterze półotwartym i otwartym, przygotowany na podstawie wiedzy i doświadczenia nauczycieli będących uczestnikami szkolenia z zakresu skuteczności metody projektu w nauczaniu edukacji regionalnej zorganizowanego przez Wydział Pedagogiczny Akademii Humanistycznej w Pułtusku.

Raport z badań

Celem jednego z pierwszych pytań zawartych w ankiecie była próba ustalenia, jak duża grupa nauczycieli szkoły podstawowej i gimnazjum realizuje na swoich zajęciach treści z zakresu edukacji regionalnej.

Tabela 2. Realizacja treści z zakresu edukacji regionalnej na poszczególnych etapach kształcenia w szkole podstawowej i w gimnazjum

Odpowiedzi	Czy Pan/Pani jako nauczyciel realizuje podczas swoich zajęć treści z zakresu edukacji regionalnej?					
	Szkoła podstawowa		Gimnazjum		Razem	
	Lp.	%	Lp.	%	Lp.	%
Tak	59	43,7	49	38,9	108	41,4
Raczej tak	56	41,5	51	40,5	107	40,9
Raczej nie	12	8,9	19	15,1	31	11,9
Nie	8	5,9	7	5,5	15	5,8
RAZEM	135	100	126	100	261	100

Źródło: opracowanie na podstawie badań własnych.

82,3% badanych nauczycieli zadeklarowało wprowadzanie do swoich zajęć tematyki regionalnej. Duże znaczenie dla takiego stanu rzeczy ma program nauczania, który przewiduje realizację treści nauczania z zakresu poznania regionu i jego kultury, kształtowania poczucia tożsamości narodowej przez rozwój tożsamości regionalnej, rozwijania wiedzy o historii i tradycji własnego regionu czy działania na rzecz ochrony regionalnego dziedzictwa kulturowego⁴.

Kolejne pytanie zawarte w ankiecie miało na celu określenie częstotliwości omawiania przez nauczycieli wyżej wymienionych treści na poszczególnych etapach kształcenia. Wyniki zaprezentowano w tabeli 3.

⁴ Ministerstwo Edukacji Narodowej, *Podstawa programowa z komentarzami*, t. 4, Warszawa 2009, s. 14.

Tabela 3. Częstotliwość omawiania treści z zakresu edukacji regionalnej na poszczególnych etapach kształcenia

Odpowiedzi	Jak często Pan/Pani realizuje podczas swoich zajęć treści z zakresu edukacji regionalnej?					
	Szkoła podstawowa		Gimnazjum		Razem	
	Lp.	%	Lp.	%	Lp.	%
a) 1–2 razy w tygodniu	27	21,3	28	23,5	55	22,3
b) 1–2 razy w miesiącu	78	61,4	59	49,6	137	55,7
c) 1–2 razy w semestrze	17	13,4	28	23,5	45	18,3
d) 1–2 razy w roku	5	3,9	4	3,4	9	3,7
RAZEM	127	100	119	100	246	100

Źródło: opracowanie na podstawie badań własnych.

Największy odsetek badanych respondentów (55,7%) wskazał na omawianie podczas swoich zajęć średnio 1–2 razy w miesiącu treści z zakresu edukacji regionalnej. Wśród grupy 22,3% badanych, którzy najczęściej ukazują swoim uczniom dziedzictwo kulturowe w regionie, przeważają nauczyciele edukacji elementarnej (64,2%), historii i społeczeństwa (48,5%), przyrody (37,2%), języka polskiego (30,8%).

Następne pytanie zawarte w ankiecie dotyczyło metod nauczania, jakie są wykorzystywane przez nauczycieli poszczególnych etapów kształcenia podczas omawiania treści z zakresu edukacji regionalnej. Respondenci mogli wybrać więcej niż jedną odpowiedź. Uzyskane wyniki przedstawia tabela 4.

Tabela 4. Najczęściej stosowane metody nauczania w edukacji regionalnej

Metody aktywizujące (podział w ujęciu Jadwigi Krzyżewskiej)	Przy użyciu jakich metod nauczania Pan/Pani najczęściej realizuje treści z zakresu edukacji regionalnej?					
	Szkoła podstawowa		Gimnazjum		Razem	
	Lp.	%	Lp.	%	Lp.	%
1. Metody integracyjne	32	25,2	31	26,0	63	35,8
2. Metody tworzenia i definiowania pojęć	13	10,2	42	35,3	55	22,4
3. Metody hierarchizacji	27	21,3	37	31,1	64	26,0
4. Metody twórczego rozwiązywania problemów	32	25,2	79	66,4	111	45,1
5. Metody pracy we współpracy	28	22,0	58	48,7	86	35,0
6. Metody ewaluacyjne	41	32,3	47	39,5	88	35,8

Źródło: opracowanie na podstawie badań własnych.

Powyższe metody mają charakter uniwersalny, dzięki czemu za ich pomocą można zaktywizować bardzo różne grupy uczniów – od przedszkolaków po studentów, a nawet ludzi starszych. Ich uniwersalność ma jednak pewne granice, dlatego niektóre metody łatwiej zastosować podczas edukacji matematycznej, inne zaś – edukacji polonistycznej. Do najczęściej stosowanych metod nauczania w zakresie rozbudzania lokalnego patriotyzmu, kształtowania pozytywnej postawy w stosunku do wszystkiego, co jest związane z tradycją danego zakątka kraju, nauczyciele w większości wybierają metody twórczego rozwiązywania problemów (45,1%). Jak podkreślają sami badani, stosowanie metod aktywizujących w procesie dydaktycznym prowadzi do:

- integracji treści z różnych przedmiotów,
- zwiększenia skuteczności nauczania i uczenia się,
- rozwoju inwencji twórczej uczniów,
- kształtowania umiejętności współpracy w grupie,
- umiejętności organizowania pracy własnej i innych.

Jedno z kolejnych pytań zawartych w ankiecie miało na celu ustalenie, czy w opinii badanych nauczycieli współczesny system nauczania można nazwać „zielonym światłem” dla promowania poszczególnych regionów naszego kraju.

Tabela 5. Promowanie „małej ojczyzny”

Odpowiedzi	Czy Pana/Pani zdaniem współczesny system nauczania można nazwać „zielonym światłem” dla poszczególnych regionów naszego kraju?					
	Szkoła podstawowa		Gimnazjum		Razem	
	Lp.	%	Lp.	%	Lp.	%
Tak	37	27,5	25	19,8	62	23,8
Raczej tak	35	25,9	37	29,4	72	27,6
Raczej nie	24	17,7	21	16,6	45	17,2
Nie	20	14,8	24	19,1	44	16,9
Nie mam zdania	19	14,1	19	15,1	38	14,5
RAZEM	135	100	126	100	261	100

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań.

51,2% badanych nauczycieli szkoły podstawowej i gimnazjum uważa, że we współczesnym systemie edukacji „mała ojczyzna” zajmuje znaczące miejsce, poczynając już od edukacji przedszkolnej po edukację ponadgimnazjalną.

W Podstawie programowej wychowania przedszkolnego dla przedszkoli, oddziałów przedszkolnych w szkołach podstawowych oraz innych form wychowania przedszkolnego czytamy: kształtowanie u dzieci poczucia przynależności społecznej (do rodziny, grupy rówieśniczej i wspólnoty narodowej) oraz postawy patriotycznej jest jednym z celów wychowania przedszkolnego⁵.

⁵ Dz. U. z dnia 15 stycznia 2009 r.

Projekt ścieżki edukacyjnej „Edukacja regionalna – dziedzictwo kulturowe w regionie” dla liceum profilowanego zapewnia uczniom zdobycie wieloaspektowej wiedzy o regionie, w tym jego dziedzictwie kulturowym, na tle Polski i Europy⁶.

Ponieważ każdy, a zwłaszcza młody człowiek, powinien znać dorobek kulturowy swojego regionu, chociażby po to, aby w przyszłości móc go promować, jedno z ostatnich pytań zawartych w ankiecie stanowiło próbę ustalenia, czy edukacja regionalna wpływa na rozwój postaw patriotycznych związanych z tożsamością kultury regionalnej. Wyniki dotyczące tego zagadnienia przedstawia tabela 6.

Tabela 6. Edukacja regionalna a rozwój postaw patriotycznych

Odpowiedzi	Czy Pana/Pani zdaniem edukacja regionalna wpływa na rozwój postaw patriotycznych związanych z tożsamością kultury regionalnej?					
	Szkoła podstawowa		Gimnazjum		Razem	
	Lp.	%	Lp.	%	Lp.	%
Tak	54	40,0	46	36,5	100	38,3
Raczej tak	52	38,5	34	27,0	86	32,9
Raczej nie	29	21,5	20	15,9	49	18,8
Nie	0	0	26	20,6	26	10,0
RAZEM	135	100	126	100	261	100

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań.

Gruntowne przybliżenie uczniom regionu, w którym mieszkają, w opinii badanych respondentów jest tak samo ważne jak poznanie polskiej tradycji i dorobku kulturowego. Wszystko to wpływa w opinii 71,2% badanych nauczycieli na pozytywne kształtowanie postawy patriotycznej wśród dzieci i młodzieży, ułatwiając im w przyszłości podejmowanie świadomych decyzji.

Wnioski

W Karcie Regionalizmu Polskiego uchwalonej 25 września 1994 roku na V Kongresie Regionalnych Towarzystw Kultury we Wrocławiu, która wyraża istotę regionalizmu polskiego „małej” i „wielkiej ojczyzny”, czytamy: „Szczególna rola w podtrzymywaniu i kształtowaniu świadomości lokalnej i regionalnej przypada systemowi edukacji. Programy nauczania szkół wszystkich szczebli powinny szeroko uwzględniać tematykę regionalną”⁷. Z przedstawionych powyżej badań wynika, iż tematyka edukacji regionalnej we współczesnym systemie kształcenia nabiera szczególnego znaczenia, ponieważ:

⁶ Ministerstwo Edukacji Narodowej o edukacji regionalnej – dziedzictwie kulturowym w regionie, Warszawa 2000, s. 34.

⁷ L. Gasiulewicz, *Dziedzictwo kulturowe w regionie*, „Życie Szkoły” 1997, nr 4, s. 214.

- Realizacja programu z zakresu edukacji regionalnej jest podejmowana przez zdecydowaną większość nauczycieli szkół terenu Puszczy Zielonej, jak bowiem podkreślają sami badani „(...) bardzo ważne jest, aby każdy, a zwłaszcza młody człowiek, wiedział, jaki dorobek kulturowy posiada jego region” (kobieta, nauczyciel dyplomowany, 24 lata pracy w szkole podstawowej).
- Nauczyciele, którzy przekazują uczniom podczas swoich zajęć treści z zakresu edukacji regionalnej, najczęściej w proces dydaktyczno-wychowawczy włączają aktywizujące metody pracy. „Najbardziej trafną metodą do realizacji treści z zakresu edukacji regionalnej jest metoda projektu, podczas której uczniowie samodzielnie zdobywają wiedzę o zamieszkiwanym regionie i okolicy (...)” (kobieta, nauczyciel kontraktowy, 5 lat pracy w gimnazjum).
- W opinii badanych respondentów szkoła ma kształcić i wychowywać zarówno w zakresie rozbudzania lokalnego patriotyzmu, kształtowania pozytywnej postawy w stosunku do wszystkiego, co jest związane z tradycją danego zakątka kraju, jak i w zakresie szerszym – europejskim „(...) Wszystko zaczyna się od rodziny, potem jest szkoła, grupa rówieśnicza, region, następnie kraj, a w końcu wspólnota europejska” (mężczyzna, nauczyciel dyplomowany, 15 lat pracy w szkole podstawowej).

Dobrym podsumowaniem prezentowanych powyżej rozważań będą słowa, które wypowiedział przedstawiciel Ministerstwa Edukacji Narodowej Wojciech Książek. „Bez zakorzenienia w ziemi przodków, bez miłości do jej naturalnego krajobrazu i szacunku do jej dziedzictwa cywilizacyjno-kulturowego nie zdołamy wychować obywatela Polski nowoczesnej, ani też wspólnoty szerszej – europejskiej – ludzkiej”⁸.

BIBLIOGRAFIA

Bednarek S. (red.) 2000. *Edukacja regionalna – dziedzictwo kulturowe w zreformowanej szkole*, „Silesia”, Wrocław.

Dz. U. z dnia 15 stycznia 2009 r.

Gasiulewicz L. 1997. *Dziedzictwo kulturowe w regionie*, *Życie Szkoły*, nr 4.

Ministerstwo Edukacji Narodowej o edukacji regionalnej – dziedzictwie kulturowym w regionie. 2000, Warszawa.

Ministerstwo Edukacji Narodowej 2009. *Podstawa programowa z komentarzami*, t. 4, Warszawa.

Petrykowski P. 2003. *Edukacja regionalna, problemy podstawowe i otwarte*, *Uniwersytet Mikołaja Kopernika*, Toruń.

Wielka encyklopedia PWN. 2002. T. 8, Warszawa.

⁸ S. Bednarek (red.), *Edukacja regionalna – dziedzictwo kulturowe w zreformowanej szkole*, „Silesia”, Wrocław 2000, s. 7.

STRESZCZENIE

Celem artykułu było zaprezentowanie opinii badanych nauczycieli szkoły podstawowej i gimnazjum na temat edukacji regionalnej. Aby powyższy cel zrealizować, przeprowadzono sondaż diagnostyczny, który wykazał, że treści z zakresu rozwijania wiedzy o kulturze własnego regionu i jej związków z kulturą europejską są podejmowane przez $\frac{3}{4}$ badanych respondentów.

SŁOWA KLUCZOWE: edukacja regionalna, szkoła podstawowa, gimnazjum, metody aktywizujące, patriotyzm

SUMMARY

The purpose of the article was to give survey of teachers of primary and secondary education on the region. To achieve this objective diagnostic survey was carried out, which showed that the content of the development of knowledge about the culture of their own region and its links with European culture are taken by three-quarters of surveyed respondents.

KEYWORDS: regional education, primary school, middle school, activating methods, patriotism